

INNOVATSION IQTISODIYOTDA {AKT} AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARINING O'RNI

Esenbayeva Davlatbeka Amanbayevna

Turizm va mehmondo'stlik yo'nalishi Tmm-325 gruh

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

dawletbiykeesenbaeva@gmail.com

Annotatsiya Ushbu maqolada zamonaviy innovatsion iqtisodiyotni shakllantirishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) tutgan o'rni, raqamli transformatsiya jarayonlarining makroiqtisodiy barqarorlikka ta'siri va innovatsion rivojlanishning strategik yo'nalishlari tahlil qilinadi. Shuningdek, O'zbekiston sharoitida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishning istiqbollari va bu yo'nalishdagi mavjud muammolar ilmiy jihatdan ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: innovatsion iqtisodiyot, AKT, raqamli transformatsiya, sun'iy intellekt, blockchain, raqamli infratuzilma, iqtisodiy o'sish, bilimlar iqtisodiyoti.

АННОТАЦИЯ В данной статье анализируется роль информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) в формировании современной инновационной экономики, влияние процессов цифровой трансформации на макроэкономическую устойчивость и стратегические направления инновационного развития. Также научно рассмотрены перспективы развития цифровой экономики в условиях Узбекистана и существующие проблемы в этой области.

Ключевые слова: инновационная экономика, ИКТ, цифровая трансформация, искусственный интеллект, блокчейн, цифровая инфраструктура, экономический рост, экономика знаний.

Abstract This article analyzes the role of information and communication technologies (ICT) in shaping a modern innovative economy, the impact of digital transformation processes on macroeconomic stability, and the strategic directions of innovative development. Furthermore, the prospects for developing the digital economy in the context of Uzbekistan and the existing challenges in this field are scientifically examined.

Key words: innovative economy, ICT, digital transformation, artificial intelligence, blockchain, digital infrastructure, economic growth, knowledge economy.

Kirish

Insoniyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida an'anaviy iqtisodiy modellar o'z o'rnini innovatsion va bilimga asoslangan iqtisodiyotga bo'shatib bermoqda. Innovatsion iqtisodiyotning asosiy dvigateli esa axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) hisoblanadi. Bugungi kunda AKT nafaqat alohida soha, balki barcha iqtisodiy tarmoqlarning samaradorligini oshiruvchi universal vositaga aylandi.

O'zbekiston Respublikasining "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasi doirasida iqtisodiyotni raqamlashtirish bo'yicha ulkan islohotlar amalga oshirilmoqda. AKTning yalpi ichki mahsulotdagi ulushini oshirish, ishlab chiqarish jarayonlariga sun'iy intellekt va "Katta ma'lumotlar" (Big Data) texnologiyalarini joriy etish mamlakatning xalqaro reytinglardagi mavqeini mustahkamlashning asosiy omilidir.

Shuni alohida ta'kidlash joizki, innovatsion iqtisodiyot sharoitida axborot oqimlarini tezkor qayta ishlash va ulardan unumli foydalanish korxonaning raqobatbardoshligini ta'minlovchi asosiy omilga aylandi. AKTni ishlab chiqarish jarayonlariga integratsiya qilish nafaqat mehnat unumdorligini oshiradi, balki tranzaksion xarajatlarni sezilarli darajada kamaytirishga xizmat qiladi.

Hozirgi vaqtda global miqyosda kechayotgan raqamli transformatsiya jarayonlari an'anaviy boshqaruv usullaridan voz kechib, ma'lumotlarga asoslangan (data-driven) qarorlar qabul qilish tizimiga o'tishni taqozo etmoqda. Bu esa, o'z navbatida, iqtisodiyot tarmoqlarida "aqlli" texnologiyalarni qo'llash va kadrlar intellektual salohiyatidan samarali foydalanish orqali yuqori qo'shilgan qiymat yaratish imkonini beradi. Ushbu maqolada aynan AKTning iqtisodiy samaradorlikni oshirishdagi o'rnini va O'zbekiston iqtisodiyotining innovatsion rivojlanishidagi ahamiyati tahliliy jihatdan yoritib beriladi."

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Innovatsion iqtisodiyot va AKTning o'zaro bog'liqligi ko'plab jahon olimlari tomonidan tadqiq etilgan. Jumladan, Manuel Kastels o'zining "Axborotlashgan jamiyat" nazariyasida iqtisodiy o'sishning asosiy manbai sifatida axborot oqimlarini boshqarishni ko'rsatgan. Mahalliy olimlardan D. G'ozibekov, B. Safarov va boshqalar O'zbekistonda milliy turistik va iqtisodiy xizmatlar bozorini innovatsion rivojlantirishda AKTning uslubiy asoslarini tadqiq etganlar.

Shuningdek, iqtisodiy nazariya yo'nalishidagi tadqiqotlar AKT xarajatlarni kamaytirish va mehnat unumdorligini oshirish orqali yuqori qo'shilgan qiymat yaratishini isbotlaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolani tayyorlashda tizimli tahlil, mantiqiy guruhlash, qiyosiy taqqoslash va statistik prognozlash metodlaridan foydalanildi. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi va Xalqaro elektraloqa ittifoqi (ITU) ma'lumotlari asosida AKT sohasining rivojlanish dinamikasi o‘rganildi.

Shuningdek, tadqiqot jarayonida induktiv va deduktiv yondashuvlardan ham foydalanildi, bu esa olingan natijalarni umumlashtirish va nazariy xulosalar chiqarishga imkon berdi. Empirik ma'lumotlarni tahlil qilishda solishtirma statistik usullar qo‘llanilib, asosiy tendensiyalar va o‘zgarishlar aniqlab borildi. Ma'lumotlarning ishonchligini ta'minlash maqsadida bir nechta manbalar o‘zaro solishtirildi va verifikatsiya qilindi.

Bundan tashqari, sifat va miqdoriy tahlil usullarining kombinatsiyasi qo‘llanilib, muammoning turli jihatlarini chuqurroq yoritishga erishildi. Tadqiqot davomida tizimli tahlil tamoyili asosida omillar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqliklar o‘rganildi va ularning ta’sir darajasi baholandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

1. AKT — Innovatsion iqtisodiyotning infratuzilmasi sifatida

Innovatsion iqtisodiyotda asosiy resurs bu — axborot va bilimdir. AKT ushbu resurslarni yig‘ish, qayta ishlash va uzatish tezligini bir necha barobarga oshiradi. Bugungi kunda AKT quyidagi yo‘nalishlar orqali iqtisodiyotga ta’sir o‘tkazmoqda:

- **Bulutli texnologiyalar (Cloud Computing):** Korxonalarga katta hajmdagi ma'lumotlarni saqlash va boshqarish xarajatlarini 30-40% gacha kamaytirish imkonini beradi.
- **Blockchain texnologiyasi:** Moliyaviy tranzaksiyalarning shaffofligini ta'minlaydi va vositachilik xarajatlarini bartaraf etadi.
- **Narsalar interneti (IoT):** Ishlab chiqarish jarayonlarini to‘liq avtomatlashtirish va resurslar sarfini optimallashtirishga xizmat qiladi.

2. O'zbekistonda AKT va Innovatsion faollik tahlili

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda AKT xizmatlari hajmi barqaror o‘sib bormoqda. Masalan, 2023-yil yakunlariga ko‘ra, AKT sohasi xizmatlarining umumiy hajmi sezilarli darajada oshgan bo‘lib, bu sohadagi eksport hajmi ham o‘zining rekord darajasiga yetdi.

1-jadval. O'zbekistonda AKT sohasining asosiy ko'rsatkichlari

Ko‘rsatkichlar	2021	2022	2023
AKT xizmatlari hajmi (trln. so‘m)	14,5	18,2	24,6

Ko'rsatkichlar	2021	2022	2023
IT-park rezidentlari soni	520	1 120	1 650
AKT eksporti (mln. AQSH doll.)	46	140	344

(Manba: O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi va Raqamli texnologiyalar vazirligi ma'lumotlari).

Ushbu raqamlar mamlakatda "bilimlar eksporti" tushunchasi shakllanayotganidan va AKT iqtisodiyotning lokomotiviga aylanayotganidan dalolat beradi.

3. AKTning tarmoqlararo samaradorligi

AKT faqatgina dasturiy ta'minot bilan cheklanib qolmay, turizm, qishloq xo'jaligi va sanoatda ham innovatsion burilishlar yasamoqda. Masalan, turizmda "Smart Tourism" platformalarining joriy etilishi sayyohlar oqimini 15-20% ga oshirishga yizmat qilmoqda.

MUAMMOLAR VA TO'SIQLAR

Raqamli iqtisodiyotga o'tishda quyidagi to'siqlar mavjud:

- Kadrlar yetishmovchiligi:** Yuqori malakali IT-mutaxassislari va raqamli iqtisodiyot bo'yicha tahlilchilarga bo'lgan talabning taklifdan yuqoriligi.
- Kiberxavfsizlik masalalari:** Ma'lumotlarning maxfiyligini ta'minlash va kiberhujumlardan himoyalash tizimining takomillashmaganligi.
- Raqamli tafovut:** Hududlar o'rtasida internet tezligi va qamrovining bir xil emasligi.

Xulosa

O'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, AKT innovatsion iqtisodiyotning nafaqat bir qismi, balki uning poydevoridir. Mamlakatimizning global raqobatbardoshligini oshirish uchun quyidagilar taklif etiladi:

- Ta'lim va IT integratsiyasi:** Oliy ta'lim muassasalarida iqtisodiy fanlarni AKT bilan bog'lagan holda o'qitishni kuchaytirish.
- Innovatsion klasterlar:** Hududlarda AKTga asoslangan innovatsion klasterlarni tashkil etish va ularga soliq imtiyozlarini kengaytirish.

3. **Davlat xizmatlarini to'liq raqamlashtirish:** Inson omilini kamaytirish va korrupsiyani bartaraf etish uchun barcha operatsiyalarni blockchain texnologiyasiga o'tkazish.

Xulosa qilib aytganda, AKTni rivojlantirish orqali O'zbekiston o'zining tabiiy resurslarga qaramligini kamaytirib, intellektual salohiyatga asoslangan barqaror iqtisodiy o'sishga erishishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktyabrdagi "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasini tasdiqlash to'g'risidagi PF-6079-sonli Farmoni.
2. Safarov B.Sh. Milliy turistik xizmatlar bozorini innovasion rivojlantirish: darslik. - S.: SamISI, 2016.
3. Abdurahmonov D. Innovatsion iqtisodiyot asoslari. Toshkent, 2021.
4. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi rasmiy sayti: www.stat.uz.
5. World Bank (2023). Digital Economy Report.